

Щербяк Ю. А.
доктор педагогічних наук,
професор кафедри інформаційної
та соціокультурної діяльності
Західноукраїнського національного університету

ІМІДЖ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Зростаюча потреба суспільства у кваліфікованих педагогічних кадрах висунула на перше місце завдання підвищення якості підготовки випускників закладів вищої освіти, виховання нового типу вчителя-професіонала, духовну, високоморальну, творчу особистість, що має певні конкурентні переваги, здатну знайти й реалізувати себе в майбутній професії.

Професійний імідж педагога стає тим основним ресурсом, що забезпечує високий престиж і успішність функціонування закладу вищої освіти. Педагог завжди був і залишається ключовою фігурою у сфері освіти, яка найтісніше пов'язана зі становленням особистості того, хто навчається. Від рівня його професіоналізму, педагогічної майстерності, психологічної грамотності, приємної зовнішності, лексики, жестів, погляду та інших чинників залежить успішність процесу педагогічної взаємодії і створення навколо себе позитивного іміджу.

Проблему індивідуального та професійного іміджу вчителя в педагогічній науці раніше не порушували. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття було сформовано такий науковий напрям, як педагогічна іміджелогія. З'явилися роботи з психології, соціології та педагогіки, у яких автори представляють теоретичні та практичні результати досліджень із формування іміджу педагогічних працівників, педагогічних установ, іміджу системи освіти в країні, іміджу закладів вищої освіти, іміджу керівників освітніх установ тощо. Наразі професійний імідж педагога все частіше стає предметом досліджень зарубіжних та вітчизняних науковців, серед яких: М. Апраксина, М. Варданян, А. Калюжний, Н. Кузьміна, Г. Коджаспірова, Т. Піскунова, В. Черепанова та ін. На сьогодні з'являються дослідження, присвячені більш особливим аспектам формування професійного іміджу фахівців педагогічних спеціальностей, а саме: керівника навчального закладу (С. Болсун, О. Мармаза), майбутнього вчителя технології та підприємництва (О. Бекетова), майбутнього філолога (М. Сперанська-Скарга), викладача професійно-технічних навчальних закладів (М. Субочева), соціального педагога (І. Ніколаєску), майбутнього вчителя фізичної культури (Н. Гайдук, Л. Ковальчук), майбутнього викладача вищої школи (В. Ісаченко) та ін.

На підставі аналізу фахових джерел стверджуємо, що професійна компетентність викладача це – знання предмета, педагогіки, психології, логіки, принципів, форм і методів, технологій навчання і виховання, змісту предмета та індивідуальних особливостей студента; уміння спілкуватися, дохідливо, на високому науковому рівні викладати навчальний матеріал, володіти педагогічними технологіями. Це органічне поєднання теоретичної та

практичної готовності до здійснення діяльності. Серед професійних якостей педагога зазначаємо педагогічну ерудицію, педагогічне цілепокладання, педагогічне мислення, педагогічну імпровізацію, педагогічне спостереження, педагогічну спритність, педагогічний оптимізм, педагогічне передбачення та ін. [1].

Професійна компетентність, знання, вміння та навички викладача самі по собі не забезпечують успішне здійснення педагогічної діяльності і не створюють гідну репутацію. Для цього необхідно користуватись повагою та авторитетом серед колег, студентів, тобто створити свій неповторний імідж. Іншими словами, кожній людині необхідний свій імідж, тобто те уявлення, яке вона створює сама про себе і яке виступає як зовнішнє відображення особистості такої людини та показник її професійних та особистісно значимих якостей.

Сьогодні формування позитивного іміджу стає актуальною проблемою не лише у політичній та діловій сфері, але й у діяльності викладачів закладів вищої освіти, завдання яких полягає у підготовці висококваліфікованих, конкурентоспроможних кадрів. Поняття «імідж» (від англ. image, від лат. imago — образ) отримало широке використання в різних областях пізнання: соціологія, психологія, антропологія, культурологія, політологія, педагогіка, лінгвістика. За своїм об'ємом та змістом це поняття міждисциплінарне, воно представлено у категоріальному полі цілого ряду наук та інтерпретується відповідно до їх особливостей, мети та задач.

Згідно зі словником іншомовних слів [2], поняття «імідж» інтерпретоване як цілеспрямовано сформований образ якої-небудь особистості, явища, предмета та ін., що має на меті емоційно-психологічний вплив на когось-небудь для популяризації, реклами тощо, або як узагальнений портрет особистості, що формується в уявленні різних груп громадськості, позначається на появі в суспільній або в індивідуальній свідомості емоційного ставлення до неї (на підставі того, що особистість проголошує, й особливо того, що робить).

За висловом М. Навроцької, імідж педагога – не тільки зовнішній вигляд, а й особисте мислення, вчинки, дії, мистецтво говорити та слухати, здатність наголосити на своїй специфічності й індивідуальності [7]. Те, як учителя сприймає оточення, здебільшого залежить саме від його іміджу. З огляду на це, перед сучасним фахівцем постає завдання – створення власного образу та професійного іміджу, що дає змогу бути прикладом для наслідування.

Імідж завжди пов'язаний зі стереотипами, уявленнями, традиціями, що існують у масовій свідомості, він об'єднує персональні характеристики особистості, соціальні характеристики, знаки певної ідеології, моделі поведінки, риси зовнішнього вигляду тощо. Імідж виражає добровільну готовність людини долучатися до системи групових ролей, а також стихійну орієнтацію ролей на зміцнення такої готовності, комунікаційних «правил гри» спілкування.

У педагогічній науці є різні підходи щодо класифікації іміджу. Зокрема, як відомо, за структурно-функціональним підходом виокремлюють такі види іміджу:

- особистісний – імідж учителя, спричинений його особливими індивідуальними та внутрішніми рисами;
- професійний – імідж вчителя, зумовлений професійними якостями;
- бажаний – імідж, до якого прагне вчитель;
- дзеркальний – імідж, що відповідає його уявленню про себе;
- корпоративний – імідж навчального закладу, дошкільного закладу, вищого навчального закладу, факультету тощо.

Деякі інші компоненти в структурі іміджу виділяє В. Бойков. Науковець пропонує розглядати імідж як цілісність, до якої входять такі компоненти:

- аудіовізуальна культура особистості: грамотність і приємність мовлення, манера триматися, стиль одягу людини, зачіска;
- стиль поведінки (професійний, інтелектуальний, моральний, емоційний, комунікативний, естетичний, етичний);
- внутрішня філософія, система цінностей людини (життєві установки, моральне кредо, систему стосунків), які мають вплив на її зовнішність та манеру поведінки;
- атрибути, які підкреслюють соціальний статус і вподобання людини (обстановка офісу, машина тощо);
- психогігієнічний «Я-образ» (зовнішній і внутрішній спокій людини, активність, приязність, миролюбність тощо) [3].

Для дослідження особливостей формування іміджу сучасного вчителя необхідно розмежовувати поняття «імідж» і «педагогічний імідж». Вітчизняні та зарубіжні вчені витлумачують поняття «педагогічний імідж» по-різному. На думку О. Грейліх [4], професійний імідж – це емоційно забарвлений стереотип сприйняття образу педагога у свідомості студентів, колег, соціального оточення, у масовій свідомості.

Унаслідок узагальнення дефініцій, запропонованих дослідниками, стверджуємо, що професійний імідж педагога – це емоційний образ, який складається з багатьох формотворчих компонентів.

Формуючи професійний імідж, педагог демонструє готовність долучитися до системи громадських зв'язків через засвоєння соціальних ролей, що відповідають соціальному запиту й бажанню індивіда; прагне наблизитися до професійно привабливого образу та посісти гідне місце в соціальній структурі. Професійний імідж тісно пов'язаний із професійним ідеалом.

Професійний імідж – це складний психолого-педагогічний феномен, який формується, реалізується і розвивається в процесі професійно-педагогічної діяльності викладача, слугуючи основним чинником підвищення ефективності освітнього процесу.

Зазначаємо, що професійний імідж – це думка, яка формується про людину як про фахівця своєї галузі, професіонала. Професійний імідж, притаманний кожній професії, формує сукупність зовнішніх та внутрішніх індивідуальних, особистісних і професійних якостей, які мають за мету продемонструвати бажання людини, готовність та здатність до суб'єкт-суб'єктного спілкування. Професійний імідж – це система особистісних

(доброзичливість, толерантність, рефлексивність фактичність) і психологічних (ролей, позицій, вербальних і невербальних засобів спілкування) якостей, які спрямовано використовує соціальний педагог з метою досягнення цілей соціально-педагогічної діяльності.

Структуру іміджу викладача закладу вищої освіти досліджувала Л. Донська, зауважуючи, що індивідуальний імідж викладача – це гармонійна сукупність зовнішніх і внутрішніх особистісних, індивідуальних та професійних якостей педагога, покликаних продемонструвати його бажання, готовність і здатність до суб'єкт-суб'єктного спілкування з учасниками освітнього процесу [5].

Структура іміджу – основа для побудови динамічної моделі іміджу викладача, що містить ядро іміджу (природний компонент), внутрішній рівень (особистісний, професійний, поведінковий компоненти) і зовнішній рівень, за домінуючого впливу професійного компонента. Формування іміджу викладача – багатоетапний процес екстеріоризації, тобто перенесення до зовнішнього плану результатів роботи особистості над собою як синтезу професійного й особистісного самопізнання, самовизначення та самоіміджування.

Характеризуючи імідж викладача закладу вищої освіти, дослідниця класифікує його функції за трьома основними категоріями: перша група – навчальні функції (комунікативна, інформативна, когнітивна, емотивна, конативна); друга група – діяльнісні функції (організаційна, мотиваційна, адаптивна, дисциплінарна, виховна). Третя група функцій іміджу викладача вищої школи представлена похідними функціями: виборчою, компенсаторною, представницькою [5].

Таким чином, дослідження проблеми іміджу викладача закладу вищої освіти набуває неабиякого практичного і теоретичного значення в педагогічній науці. З-поміж багатьох чинників, які зумовлюють актуальність даної роботи, слід зазначити такі:

- комунікативний імідж викладача є складовою його професійної культури і показником педагогічної майстерності;
- особистісний імідж викладача як офіційного представника закладу вищої освіти — це невід'ємний компонент такого комплексного процесу, як формування позитивного іміджу будь-якого ЗВО, що призводить до його успішного просування на ринку освітніх послуг;
- дослідження іміджу дає змогу встановити ступінь його впливу на соціальне самопочуття педагога, адекватність іміджу педагога системі освіти, яка перебуває під впливом соціально-економічних, політичних, ідеологічних, культурно-історичних та інших факторів;
- позитивний імідж викладача забезпечує дотримання на практиці одного із визначальних принципів гуманістичної педагогіки — «принципу виховання особою».

Література

1. Браун Л. Имидж – путь к успеху. Питер, 2006. 88 с.

2. Бибик С. П., Сюта Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / за ред. С. Я. Єрмоленко; худ.- оформлювач О. С. Юхтман. Харків : Фоліо, 2006. 623 с. (Б-ка держ. мови).
3. Бойков В. Э. Профессиональная культура государственной службы. СОЦИС. 1999. № 2. С. 34–40.
4. Грейліх О. Психологія формування іміджу викладача вищого навчального закладу. Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький, 2010. Вип. 19. С. 294-299.
5. Козлова О. С. Психологічні засади формування професійного іміджу викладача ВНЗ. Актуальні проблеми психології : зб. наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2012. Т. VI., вип. 8. С. 114-121.
6. Криксунова И. Создай свой имидж. М., 1999. 75 с.
7. Навроцька М. М. Імідж педагога в освітньому просторі Таврійський вісник освіти. 2014. № 1 (45). Частина I. С. 8-12.
8. Почепцов Г.Г. Имиджелогия. М., 2002. 25 с.
9. Шепель В. М. Имиджеология: Секреты личного обаяния. М., 2005. С. 3 – 21.

УДК 37. 013. 73

Яковишин Р. Я.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки і психології та інклюзивної освіти ТОКІППО

Сидорська О.Я.

методист центру виховної роботи, захисту
прав дитини та громадянської освіти ТОКІППО

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ОРИГІНАЛЬНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПІДРУЧНИКІВ ДЛЯ СЕРЕДНІХ ШКІЛ ГАЛИЧНИНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ

Однією з найголовніших проблем становлення тогочасних навчальних закладів для шкільної молоді було створення для них підручників на нових наукових засадах, а також наповнення їх національно-духовним змістом.

Історія створення українських підручників для галицьких середніх шкіл починається з часу заснування нових восьмирічних гімназій, коли після реформи 1869 року в цих закладах Східної Галичини запровадили (як вільний предмет) руську, тобто українську мову. Для її вивчення цього самого року було видано «Граматику руської мови», яку написав Я. Головацький. У 1852 році виходить у світ «Читанка» В. Ковальського для чотирьох нижчих класів гімназії, а двома роками пізніше – ще один підручник Я. Головацького – «Хрестоматія давньоруської та церковно-слов'янської мов». Усі три книжки видано у Відні. Це й були найперші українські підручники для середніх шкіл [3, с. 175].